

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального
процесуального кодексу України щодо прирівняння карності корупційних
кримінальних правопорушень до державної зради
на період воєнного стану в Україні»
(реєстр. № 13423-1 від 09.07.2025)***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання посилення відповідальності за корупційні злочини в умовах воєнного стану в контексті законопроекту (реєстр. № 13423-1 від 09.07.2025) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту приписам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, положенням чинного законодавства про кримінальну відповідальність, антикорупційного законодавства.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, корупційні кримінальні правопорушення, воєнний стан, державна зрада, довічне позбавлення волі, конфіскація майна.*

Вступна частина.

В умовах війни однією з умов збереження національної єдності та ефективності використання ресурсів є протидія корупції, що передбачає створення ефективної законодавчої бази та відповідних регуляторних механізмів, забезпечення прозорості в усіх сферах життєдіяльності держави.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) виокремлюють корупційні кримінальні правопорушення (передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 КК України) та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією (передбачені статтями 366-2, 366-3 КК України) (примітка до статті 45 КК України).

Законопроект спрямовано на «забезпечення належного покарання за корупційні кримінальні правопорушення, вчинені під час дії правового режиму воєнного стану, а також запобігання вчиненню цих правопорушень».

Основна частина.

Законопроектом пропонується доповнити КК України статтею 111-3, в якій об'єднано окремі склади корупційних кримінальних правопорушень: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; зловживання владою або службовим становищем; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне збагачення; зловживання впливом – вчинені під час дії правового режиму воєнного стану.

Визнаючи необхідність правового забезпечення реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Законопроект, метою якого є запровадження нових підстав кримінальної відповідальності, потребує аналізу статистичних даних практики застосування норм кримінального закону, які б доводили наявність випадків, коли справді небезпечні діяння залишалися безкарними внаслідок недосконалості закону. Твердження про те, що «такий підхід відображає реальну суспільну небезпеку зловживань у сфері оборонних закупівель під час війни, коли будь-яке незаконне збагачення чи зловживання ресурсами безпосередньо підриває національну безпеку та обороноздатність країни», не може вважатися достатнім аргументом доцільності законодавчих змін.

Назва законопроекту, в якій ідеться про «прирівняння карності корупційних кримінальних правопорушень до державної зради на період воєнного стану в Україні» є юридично некоректною, оскільки не відображає зміст пропонованого до криміналізації суспільно небезпечного діяння.

2. З огляду на усталену практику побудови розділів Особливої частини КК України за принципом родового об'єкта кримінально-правової охорони та зміст пропонованої статті 111-3 (Вчинення корупційного кримінального правопорушення під час дії правового режиму воєнного стану), вбачається концептуально вразливою ідея хаотичної «інкорпорації» окремих корупційних кримінальних правопорушень, адже фактично пропонується запровадити відповідальність за посягання на суспільні відносини, які вже охороняються кримінальним законом, зокрема статтями 191, 210, 364, 368, 368-5, 369-2 КК України.

Відповідно до примітки до статті 45 КК України корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 (у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем), а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 цього Кодексу. Тому пропозиція щодо визначення корупційних правопорушень, вчинення яких під час дії воєнного стану, на думку авторів законопроекту, доцільно прирівняти до державної зради, потребує обґрунтування в частині критеріїв такого відбору.

3. Положення частин першої, другої, четвертої, п'ятої та шостої статті 111-3 КК України потребують уточнення ознак суб'єкта злочину, оскільки вказівка на «службову особу» відсутня.

4. Відсутність у частині третій пропонованої статті 111-3 КК України вказівки на обстановку вчинення правопорушення – «під час дії правового режиму воєнного стану» – засвідчує тотожність її положень з ознаками складу злочину, передбаченого частиною першою статті 364 КК України, що суперечить вимогам правової визначеності закону як складової конституційного принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України). Як зазначає Конституційний Суд України, «елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

5. Посилення санкцій закону про кримінальну відповідальність потребує ґрунтовного аналізу статистичних даних поширення випадків прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, судової практики застосування норм про відповідальність за правопорушення, які законопроектом пропонується об'єднати в один склад злочину та передбачити покарання у виді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічного позбавлення волі, з конфіскацією майна.

Посилення санкцій за окремі корупційні правопорушення запропоновано законопроектом без дотримання правила оптимізації обсягу покарання при побудові кримінально-правових санкцій, чим порушено кримінально-правові принципи справедливості, законності, диференціації кримінальної відповідальності та рівності осіб перед законом.

6. Положення щодо набрання чинності законопроектом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Пункт 2 розділу II «Прикінцеві положення» потребує узгодження із вимогами частини восьмої статті 90 Регламенту Верховної Ради України в частині визначення переліку нормативних актів, прийняття або перегляд яких необхідно здійснити для реалізації положень законопроекту в разі його прийняття.

7. Пропозиції щодо змін кримінального закону доцільно формулювати з огляду на співвідношення очікуваної користі та шкоди, адекватність засобів впливу й соціальну природу об'єктів правового регулювання, оскільки кримінально-правова заборона є ефективною лише за умови забезпечення невідворотності відповідальності за злочин та дотримання принципу рівності перед законом і судом. Загалом варто відзначити, що ефективність покарання залежить не лише від суворості санкції кримінально-правової норми, а здебільшого від реалізації

принципу невідворотності кримінальної відповідальності, адже саме безкарність (а не м'якість покарань, які призначаються судами за вчинення відповідного кримінального правопорушення) є підґрунтям поширення корупційної поведінки в державі.

Висновок.

Забезпечення належного покарання за корупційні кримінальні правопорушення, вчинені під час дії правового режиму воєнного стану, а також запобігання вчиненню цих правопорушень передбачає реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності та посилення контролю за використанням коштів, покращення діяльності судових і правоохоронних органів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*